

után. A lelőhely Ny-i részén feltárt árkok karámként szolgálhattak. A párhuzamosan futó, illetve a csillagszerűen kialakított árkok (vízelvezető) egy része és két külső kemence szuperpozíciós helyzetben volt egymással, mely alapján, a terepen végzett megfigyelésekkel a településnek 3 fázisát lehetett elkülöníteni egymástól. Két objektum alját a nagyon magas talajvíz miatt nem lehetett kibontani, a szivattyúzás pedig nem volt kivitelezhető, ugyanis közvetlenül a lelőhely mellett volt egy magas vízállású öntözőcsatorna. A lelőhely a terepbejárás során megjelölt határokon kissé túlnyúlt, a telep kiterjedése szörványos szerkezete miatt valószínű, hogy folytatódik mindkét irányban (főleg K felé).

A lelőhelyen végzett műszeres leletfelderítés során többek között egy III. Béla (1148/49–1196) pénzérme is napvilágra került.

A geodéziai felmérést a MNM NÖK, M43 Geodéziai Csoport végezte el.

Munkatársak: Bernáth László, Botyán Katinka, Pásztor István régésztechnikusok.

CSÉKI ANDREA

Járandó (M43 37. lelőhely) (KÖH 52731): A lelőhelyen, az autópálya nyomvonalán, 2012–2013-ban az MNM NÖK munkatársai által elvégzett feltárásokat összefoglalóan lásd: Herendi Orsolya – Sósokuti Kornél: Réz-, bronz-, római, Árpád-kori településnyomok és temetkezések Makó, Járandóról. (Előzetes jelentés az M43, 37., HT 40. lelőhelyen végzett régészeti feltárásokról) In: Kvassay Judit szerk.: Régészeti kutatások Magyarországon 2011–2014. Budapest 2016, 30–50.

Az út építése kapcsán gázvezeték-kiváltásra került sor, melynek során 2013. június 21.–2013. július 3., majd, november 19–20 között régészeti megfigyelést végeztek a Móra Ferenc Múzeum munkatársai a 37. lelőhely környékén. A megfigyelés során Árpád-kori objektumok kerültek elő. A lelőhely feltárással érintett, lehumusztolt területe elérte a 287 m²-t. A 40–75 cm között váltakozó humusztakaró alatt a sárgásbarna agyagos altalajon 22 stratigráfiai egységet figyeltünk meg, melyeket végül 18 objektumhoz rendeltük. A lelőhely feltárása során 1 ház, 1 sütőfelület, 5 gödör és 15 árok került elő. Leletanyaguk az Árpád-korhoz köthető. Három objektumban nem találtunk leleteket, de az elhelyezkedésük és a betöltésük alapján szintén az Árpád-korhoz sorolhatóak.

A lelőhelyen 1 épület (13 SNR) kisebb részletét tudtuk megfigyelni, melynek oldalfala meredek, alja egyenes kialakítású volt. Az épület DNy-i felében egy vörösré átégett sütőfelületet (21 SNR) figyeltünk meg. A feltárás során előkerült 5 közel ovális alakú, ívelt oldalfalú és aljú gödör. A gödrökön kívül 15 árok kisebb-nagyobb szakasza is kibontásra került. Nagyobb részletet csak a 4 és a 20 SNR árkok esetében tudtunk megfigyelni. Az elhelyezkedésük és a keresztmetszetük alapján az árkokat vízelvezetés céljából készíthették. Az objektumokból csekély számú kerámia (cserépbogrács töredéke), állatsont és kőanyag került elő.

Munkatársak: Szarka József és Paluch Tibor régészek; Pópity Richárd, Gera Róbert, Bóka Péter, Kujáni Ivett és Frank Tamás ásátási technikuskok.

BENEDEK ANDRÁS

Pap A.-tanya II. (267. lelőhely) (KÖH 74413): 2013. szeptember 5–16 között mentő feltárást végeztek a Móra Ferenc Múzeum munkatársai a nyomvonal 267. lelőhelyén. Az autópálya építését megelőző munkálatok végett régészeti megfigyelést végeztem a nyomvonal teljes területén, melynek során a 43+720 kmsz. környékén Árpád-kori kerámiatöredékek kerültek elő. A lelőhely feltárással érintett, lehumusztolt területe elérte a 1743 m²-t. A 40–60 cm között váltakozó humusztakaró alatt a sárga és sárgásbarna agyagos altalajon 18 stratigráfiai egységet figyeltünk meg, melyeket végül 12 objektumhoz rendeltük.

A lelőhely feltárása során 2 kemence, 5 gödör, 4 árok és 1 omladék került elő. Korhatározó leletanyag az összes objektumból előkerült, melyeket egy kivétellel (12 SNR.) az Árpád-korhoz kötöttünk. A lelőhely ÉNy-i végén két szabadtéri kemence került elő. Mindkét kemence boltozata a talajművelés során megsemmisült. Sütőfelületüket, a hosszabb hőmegtartás végett, kerámiával sűrűn kitapasztották. Munkagödreiket mindkét esetben a 3. objektum (4, 16 SNR.) árkába ásták bele. A feltárás során 4 árok kisebb-nagyobb szakaszát bontottuk ki, melyek a kerítő- és vízelvezető árkok közé tartoznak. A területen 5 közepes méretű hulladékártoló és formájuk alapján nem meghatározható funkciójú gödröt tártunk fel. Alakjuk többnyire kerek vagy szabálytalanul ovális volt. Kettő esetben nem tudtuk teljesen feltárni az objektumot (10, 11 SNR), mivel a gödrök egy része a szelvényfal alá esett.

A leletanyag az elsődleges feldolgozás után a Móra Ferenc Múzeumba kerül végleges elhelyezésre.

Munkatársak: Pópity Richárd és Gera Róbert régésztechnikusok.

BENEDEK ANDRÁS

132. Makó, M43 24. lelőhely KÖH (55144)⁴³ (Csongrád megye) I

A Makó külterületén található Állati Hulladékkezelő Telephez (Gyepmester) vezető út szélesítéséhez kapcsolódóan készített előzetes régészeti dokumentáció munkálatai során próbafeltárást végeztünk 2013. szeptember 18-án.

A beruházás a lelőhely É-i részén halad keresztül. A próbafeltárás célja az volt, hogy a topográfiai vizsgálatokból megismert lelőhely kiterjedését pontosítsa. A beruházással érintett terület jelentős részét szilárd útburkolat fedte, ezért a kutató-árkok az út É-i oldalán, a csapadékvíz-csatorna tervezett nyomvonalában kerültek megnyitásra. Ez a terület korábban szántóföld volt, melynek az úthoz közeli felét törmelék réteg és az út feltöltésére használt hulladék borította be. A kijelölt területen 2 kutatóárok megnyitására került sor. Az egyik az ismert lelőhely K-i, a másik a Ny-i szélén helyezkedett el.

A humusztalajt a sintértelep Ny-i sarkánál kezdtük, a lelőhely ismert kiterjedésén belül. A gépi munkálatok során a talaj felső, 30–40 cm vastag rétegében az út töltésére használt törmelék- és hulladék réteg volt nyomon követhető. Alatta sárgásbarna, kevert állagú talajrész következett, melyben határozott elváltozással régészeti jelenségek nem körvonalazódtak. Ezt a talajréteget 30–40 cm mélységben eltávolítva helyenként megfigyelhetővé vált a viszonylag egységes, sárga lösziszapos jellegű altalaj.

43 A Közhiteles Nyilvántartásban a Makó, M43 23. lelőhely (KÖH 55143) részeként szerepel.

A szondaárok Ny-i felében egy halvány talajelváltozás jelentkezett. Bontása során bebizonyosodott, hogy egy gödör volt, formája azonban a humuszolt felszínen megfigyelhető alakzattól erőteljesen eltért. Betöltése leletanyagot nem tartalmazott.

A másik kutatóárok jelentős része az ismert lelőhelyrészen kívülre került. Ezen a szakaszon a talaj rétegzettsége hasonló szerkezetet mutatott, mint a K-i részen. A felső rétegben 20–30 cm vastagságban az út töltéséhez kapcsolódó törmelék- és hulladék réteg helyezkedett el. Alatta kevert, barna talajréteg volt. Ez alatt, a jelenlegi felszíntől mintegy 60–70 cm mélységben jelentkezett olyan altalaj rész, amelyben régészeti jelenség foltja is kirajzolódott. A szondaárok K-i felében helyezkedett el az egyetlen beásás nyoma. A szelvényben keresztben húzódó, ismeretlen korú árok szakasz a terepbejárás során lehatárolt lelőhely kiterjedésén belül helyezkedik el.

A próbafeltárás eredményeiről összességében elmondható, hogy a felszínen tapasztalt lelőhely-kiterjedés összhangban áll a feltárás során tapasztalható eredményekkel.

Munkatárs: Szabados György.

SÓSKUTI KORNÉL

133. Mátészalka, Fellegvár u. Zsidó temető (KÖH 81937) (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) U, Á, Ú, Kk

2013. november 26. – december 3. között tervátást folytattunk a fent nevezett helyen a Mátészalkai Művészetbarát Egyesület felkérésére és támogatásával. Az előzmények között első helyen említendő egy 16. századi forrásokkal adatolt erősség léte, mely egykor a Csaholyi-Melith család tulajdonában volt. Az eredetileg udvarház jellegű épületet János Zsigmond erdélyi fejedelem a végvárrendszer tagjává kívánta emelni és kilátásba helyezte támogatását birtokosainak az erődítési munkálatokhoz. Nem tudni biztosan, hogy ez valóban megtörtént-e, de egy francia utazó a Kraszna felé tartván tornyokról számolt be emlékiratában, azaz legalább egy várkastélyszerű épületnek biztosan állnia kellett.

Ennek lokalizálása volt a célunk, melyben fogódzkodót jelentett a mai izraelita temető telke, mely most is a Fellegvár utca mellett fekszik, és amely területen a II. József-féle katonai felmérés vonatkozó szelvénye egy kb. 40×80 m téglalap alakot ábrázol.

A temető egy É–D irányú dombháton húzódik, ám kutatásra csak a sírokon kívül eső részen nyílt lehetőségünk. Itt előzetesen terepbejárást, fémkeresős leletfelderítést és geoelektromos felmérést is végeztünk. Az eredmények fényében jelöltük ki szondáinkat. Megjegyzendő, hogy a felszínen követ, téglát vagy habarcsmaradványt nem találtunk, de a detektorral sikerült némi 16–17. századi anyagot gyűjtenünk. A természettudományos felmérés nem mutatott határozott eredményt, csak É–D irányban sorakozó, gyengén rajzolódó anomáliákat jelzett. Az anyagiak szűkössége miatt a dombgerinc É-i, vizsgálható sávjának É-i és D-i határán húztunk egy-egy árkot, ám ezekben semmilyen erődítésre utaló nyomot nem találtunk. Előkevert viszont kevés AVK és újkori szórvány anyag mellett egy Árpád-kori település- és temetőrészlet. A falu egyes objektumai a szuperpozíció miatt későbbinek tűnnek, de mindössze 5 vagy 6 gödört, 6 cölöplyukat és 2 árkot tudtunk azonosítani. Feltártunk továbbá 6 vagy 7 Ny–K-i tájolású sírt, melyek közül mindössze kettő tartalmazott leletanyagot: az egyikben egy bronz csatkarikát, míg egy másikban egy rombusz átmetszetű, díszítetlen huzalkarpercet leltünk. Ez utóbbi okán megállapítható, hogy a temető a 10–11. században már használatban volt.

Egy további sírnak csak a lábszárai lógtak be a szelvénybe, ezt nem tudtuk kibontani, így nem kapott önálló számot. Két gödör lelet híján kérdéses korúnak, míg 2 objektum természetes jelenségnek bizonyult. Az Árpád-kori temető É–D-i irányban biztosan, Ny-i irányban valószínűleg folytatódik, míg K felé, a dombhát legmagasabb részén, több mint valószínű, hogy sikerült lehatárolni.

Ezzel együtt megállapíthatjuk, hogy az „erőd” vagy a temető alatt, vagy az É–D irányú dombhát, Budai Nagy Antal utca házainak telkeivel parcellázott délebbi részén (ún. Kő-kert) lehet.

Munkatársak: Bacska István műszeres leletfelderítő; Hursán László és kollégái (Miskolci Egyetem); Kiss László és Sipos Attila Csaba rajzoló, Czine Árpád fotós, valamint Tompa György és Pintye Gábor régész (JAM) dolgoztak.

PINTYE GÁBOR

134. Máza, Koromszó (KÖH 23172)

(Baranya megye) Á, Kk

A Péctől kb. 40 km-re lévő Máza község határában, Koromszó lelőhelyen, a 2013 októberében folytatott tervátást során befejeztük a D-i kolostorszárny feltárását, valamint kutatóárokokkal megkerestük a templom szentélyét, aminek feltárását megkezdjük. *(Az illusztrációkat lásd a 77 oldalon!)*

A 2010–11 folyamán feltárt⁴⁴ területektől D-re és K-re kijelölt 3 szelvényvel sikerült lehatárolni a konyhát is magába foglaló, D-i kolostorszárnyat: a helyiség sor D-i falához (90. obj.) nem csatlakoznak újabb falszakaszok D-ről. Ezen a részen egy 30–40 cm vastag omladékos réteg, valamint egy kb. 1,5 m mély szemétdödör volt, amibe a konyha hulladékát hordták. A Ny-i kolostorszárny 3. helyiségének D-i falához csatlakozó két, kőből és téglából álló, habarcsos falalapozás (118–119. obj.) D-i zárófalát is megtaláltuk, így ez az 1,5×3,5 m-es kis helyiség zárja a Ny-i traktust. Ennek funkcióját nem tudtuk meghatározni a leletek hiánya és a felszín lepusztultsága miatt.

A 2003/1. kutatóárokban megtisztítottuk a templom falai közötti szakaszt, majd ettől K-re, a szentély feltételezett területére kutatóárkot húztunk (121. obj.). Itt falmaradványokat nem, csak egy S-végű hajkarikás sírt találtunk (128. obj.). Ezt követően a két régi kutatóárok (2003/1–2) közötti részt szelvényre bővítve kezdtük meg a munkát. Ennek eredményeképp egy félköríves vagy patkó alakú szentély falainak alapozási árkait tártuk fel. *(Az illusztrációt lásd a 78 oldalon!)* Az apszonyezésével szögletes záródásúvá építették át. Feltehetőleg egy harmadik periódushoz tartozik az a 140×140 cm-es, kövekből habarccsal épített pillér, amely a szentély alapozási árkától kb. 10 cm-re került elő. Ehhez hasonló van a templom Ny-i főfalától kb. 1 m-re (42. obj.) is, amelyet legkésőbb Zsigmond király idejében visszabontottak, a rátemetett sír tanúsága szerint. A szentélyben a járószint kb. 30 cm-rel a mai felszín alatt lehetett. Ezen a területen leletanyag nem került elő, szórvány embercsontokon kívül. A szelvényben még 4 kisebb falszakasz és alapozási árok nyomát rögzítettük, de ezek értékeléséhez a feltárt terület bővítésére lenne még szükség.

44 RKM 2010, 284–285.; RKM 2011, 109.